

RNDr Boris Divínsky

MESTÁ EURÓPY - POROVNÁVACIA KARTOGRAFIA

Vandermotten, C., Vermoessen, F., De Lannoy, W., De Corte, S. et al.: Villes d'Europe – Cartographie comparative, Special issue of Bulletin du Crédit Communal, 53, 1-2, Bruxelles, 408 s.

Trvalo niekoľko rokov, kým sa podarilo naakumulovať dostatočné množstvo financií aby bolo možné vydať dielo, ktoré i pri opatrnosti nevyhnutnej pri hodnotení akéhokoľvek vedeckého výstupu možno označiť za extraordinárne na poli sídelnej geografie, urbanizmu a kartografie. Je pre našu dobu symptomatické, že patričné zdroje sa napokon našli vo finančnom ústave, ktorý recenzovanú prácu zaradil do svojho edičného programu. Tento počín umožňuje prezentovať vedeckej komunite, pedagógom, študentom, urbánym manažérom, plánovacím a rozhodovacím subjektom aj všetkým ostatným zainteresovaným publikáciu, ktorá je unikátna aplikáciou najnovších poznatkov i originálnej metodológie. Ide o knihu *Villes d'Europe – Cartographie comparative* (t. j. Mestá Európy - Porovnávací kartografia), čo je de facto moderne koncipovaný porovnávací atlas súboru selektovaných európskych veľkomiest. Široký medzinárodný kolektív zložený z erudovaných špecialistov na urbánne štúdie z 26 renomovaných európskych univerzitných (vrátane slovenskej Univerzity Komenského) a urbanistických pracovísk pod odbornou egidou prof. C. Vandermottena z Université Libre de Bruxelles dokázal v priebehu niekoľkých rokov vypracovať dielo, ktoré je významným prínosom nielen z obsahového hľadiska, ale je impozantné aj rozsahom a najmä použitými grafickými prostriedkami.

Veľké urbánne celky sú dnes viac než v minulosti producentom, distribútorom i praktickým realizátorom nových ideí, informácií a koncepcií, ktoré by mali viesť ku kvalitatívne vyššej úrovni informačnej spoločnosti. Kardinálnym cieľom autorov atlasu preto bolo detegovať, charakterizovať a vyhodnotiť fundamentálne fenomény, procesy, mechanizmy a trendy formujúce vnútornú štruktúru či priestorovú organizáciu, ovplyvňujúce funkčnú transformáciu či rast, ako aj determinujúce interrelácie či hierarchiu veľkomiest v kontexte urbánneho systému kontinentu na prelome tisícročí. Túto neľahkú úlohu pomohla splniť temer omniprezentná komparatívna metóda v spojení s hlbokými teoretickými znalosťami a dedukciami, bohatými empirickými skúsenosťami, kvalitnou štatistickou databázou a efektívnym grafickým resp. kartografickým spracovaním. Čitateľ tak dostáva do rúk publikáciu, ktorá si napriek krátkej dobe po vydaní vďaka svojmu komplexnému záberu, profesionálnemu prístupu

či relevantnosti problematiky vyslúžila iste nadnesený titul „urbánna biblia“, dokazujúci však jej význam pre modernú geografiu sídel.

Recenzovaný porovnávací atlas európskych veľkomiest je tematicky rozdelený do dvoch blokov resp. 8 kapitol. Prvý blok, skladajúci sa zo 7 kapitol, sumarizuje a exemplifikuje najnovšie vedomosti o genéze, dynamike, usporiadaní, mestotvorných procesoch, funkciách, postavení, tendenciách a prognózach značného počtu veľkomiest Európy z rozmanitých aspektov a na báze rôznych indikátorov. Tak napr. prvá kapitola – *Sily, krízy a zmeny v postavení veľkých miest súčasnej Európy* – pojednáva o metropolitných regiónoch a urbánnych rastových zónach, demografickom vývoji sídel a krajín v 20. storočí, dôsledkoch globalizácie ekonomiky na mestá. Druhá kapitola (*Pozícia metropolitných regiónov v európskych štruktúrach*) konfrontuje postavenie metropol a ich zázemí v súčasnej európskej ekonomike, predstavuje klasifikácie miest z rozličných hľadísk, analyzuje modely urbánnych systémov, sietí a hierarchií na národnej, ale predovšetkým na kontinentálnej úrovni, porovnáva dopravnú dostupnosť, kvalitu životného prostredia, organizáciu MHD, atraktivitu pre turistický ruch a ďalšie parciálne atribúty jednotlivých miest. Tretia kapitola (*Situácia európskych veľkomiest: stálosť a premeny v histórii*) je venovaná vývoju urbánneho systému Európy od raného stredoveku, charakterizuje teritoriálne a temporálne špecifity urbanizačných procesov v tomto priestore až do konca 19. storočia. *Miesto, poloha a pôdorys miest Európy* je názov štvrtej kapitoly, ktorá sa zaoberá princípmi lokalizácie miest, vplyvom fyzicko-geografických a spoločenských podmienok na formovanie pôdorysu mesta a územno-sociálnu diferenciaciu urbánnej populácie, kontrastmi medzi priestorovým usporiadaním antických, stredovekých, novovekých, industriálnych, socialistických a terajších miest vrátane dopadov periurbanizácie a napokon pokryvom (resp. využitím) zeme urbánnych objektov v duchu metodiky CORINE Land Cover. Piata kapitola – *Morfologické aglomerácie a funkčné urbánne prostredie* – pertraktuje problém definície mesta na sklonku tohto storočia prezentujúci sčasti antinomické koncepty morfolologickej aglomerácie, funkčných urbánnych regiónov, miest vyčlenených administratívne, štatistických jednotiek a z toho vyplývajúce disparity v distribúcii urbánnej populácie. Obsahom šiestej kapitoly (*Socio-ekonomické štruktúry európskych miest*) je usporiadanie a organizácia vnútromestského priestoru, štruktúra a mechanizmy fungovania trhu s bytmi,

sociálno-priestorové modely európskych miest a aktuálne procesy intraurbánnych transformácií ako napr. revitalizácia, revalorizácia centrálnych zón, džentrifikácia, pauperizácia, sociálna polarizácia, teritoriálna segregácia a iné. Siedma kapitola – *Nové tendencie v urbanizme* – pregnantne explikuje viaceré pojmy stále častejšie používané v asociácii s moderným manažmentom mesta, napr. city marketing, strategické plánovanie, kultúrne stratégie v urbánnej politike a pod.; okrem iného tiež zoznamuje s niektorými úspešnými veľkomierkovými projektmi urbánnych renovácií realizovanými v nedávnej minulosti (Londýn, Amsterdam, Frankfurt, Barcelona, Glasgow a i.).

Po uvedených kapitolách nasleduje tematicky druhý blok reprezentovaný síce len jednou kapitolou, ale tvoriaci rozsahom až 3/4 práce - vlastný *Porovnávací atlas*. Tento zahŕňa 26 európskych veľkomiest (prevažne metropol in sensu stricto) a niekoľko konurbácií: Brusel, Antverpy, Liège, Amsterdam, Rotterdam, Paríž, Lille, Lyon, Londýn, Berlín, Frankfurt, Mníchov, Viedeň, Kodaň, Oslo, Madrid, Barcelonu, Lisabon, Rím, Miláno, Atény, Budapešť, Bratislavu, Prahu, Varšavu, Moskvu, Rýnsko-rúrsku konurbáciu, Randstad a Homosliezsku konurbáciu. V snahe o jednotnú logickú schému sú v rámci existujúcich štatistických a iných podkladových materiálov u spomenutých urbánnych celkov hodnotené využitie zeme, rozloženie a hustota populácie, jej evolúcia a viaceré socio-demografické parametre - napr. podiel prestamutých osôb, podiel osôb s najvyšším vzdelaním resp. príjmami, percentuálne množstvo mnohopočetných domácností, podiel cudzincov, podiel vlastníkov bytov, veková skladba bytov - ako signifikantné indikátory územno-sociálnej stratifikácie populácie a dynamiky vybraných sídelných útvarov. Tieto parametre sú študované prostredníctvom teoreticko-metodologickej platformy tzv. morfológického mesta kreovanej počiatkom 90. rokov bruselským geografickým think tankom. Koncepcia morfológického mesta poskytuje totiž bádateľovi adekvátnejší nástroj pre analýzu a evalváciu priestorovej štruktúry individuálneho mesta ako aj pre korektnejšiu komparáciu urbánnych objektov výrazne sa líšiacich veľkosťou, významom, vnútorným usporiadaním, historickým vývojom, funkciami, etc. Vďaka tomuto prístupu bolo možné identifikovať u daných veľkomiest určité similarity týkajúce sa ich štruktúry, dynamiky, fungovania v priestore a pod., na druhej strane charakterizovať i špecifické znaky miest, deteminovať ich hierarchiu, ale aj prognózovať ich ďalší vývoj.

Jednotlivé pasáže textu sú neobvykle bohaty ilustrované rôznymi grafickými elementmi príp. podoprené číselnými dátami. V podstate pre každú kapitolu prvého bloku alebo jej časť je imanentná obrazovo-grafická dokumentácia a v druhom bloku (atlase) dokonca mapy a fotografie miestami dominujú nad textovou zložkou. Súhne sa v publikácii nachádza 187 máp, 145 fotografií, 25 obrázkov resp. diagramov (v drivej miere farebných)

a 19 tabuliek, čo je vzhľadom na počet strán (408) sotva uveriteľné množstvo. Kvalitu diela zvyšuje tiež bibliografia - jednak tituly vzťahujúce sa k problematike všeobecne (98), jednak selektované esenciálne tituly s priamou nadväznosťou na skúmané veľkomestá (223), takže čitateľ môže ľahko získať inšpiráciu pre svoje prípadné ďalšie štúdium konkrétneho problému či urbánnej entity.

Vedeckú a odbornú verejnosť iste zaujme fakt, že medzi komparovanými európskymi metropolami naša svoje miesto aj Bratislava. Okrem toho, že boli prezentované a hodnotené viaceré atribúty mesta v 2. a 5. kapitole, bola metropola SR inkorporovaná na úplne rovnocennej úrovni do súboru vybraných veľkomiest Európy tvoriac tak v Porovnávacom atlase podrobnú samostatnú časť. Dokonca rozsahom i hĺbkou analýzy - hneď po Varšave - predstihuje iné posudzované veľké mestá strednej resp. východnej Európy, pričom koncept morfológického mesta ako dôležitého inštrumentária urbánneho výskumu bol u Bratislavy aplikovaný po prvý raz. V dôsledku toho bolo možné dospieť k viacerým interesantným a relevantným zisteniam o intraurbánnom usporiadaní, dynamike populácie a pozícii mesta v európskom urbánnom systéme.

Recenzovaná kniha vyšla len vo francúzštine a holandčine; neexistenciu anglickej mutácie považujem za jej závažné negatívum, pretože táto okolnosť pochopiteľne do určitej miery obmedzí disemináciu publikácie nielen do anglicky hovoriacich krajín. Na druhej strane je však viac než sympatické rozhodnutie autorov a vydavateľa z diela neprofitovať a stanoviť zaň len symbolickú cenu (10 EUR), čo by mohlo vyššie uvedený nedostatok aspoň čiastočne kompenzovať.

Na záver mi nezostáva nič iné, len prácu *Villes d'Europe - Cartographie comparative* slovenskému čitateľovi vrelo odporučiť.